

РОЗДІЛ VI

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 373.3.016:796 (045)

Гавришко Сергій Гаврилович,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент,
Малець Олександр Омелянович,
кандидат історичних наук, доцент,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево

ХАРАКТЕРИСТИКА МОТИВІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито основні аспекти мотивації молодших школярів до занять фізичними вправами. Виявлені найбільш значущі фактори, що визначають мету занять фізичною культурою та спонукають учнів початкової школи до систематичного виконання фізичних вправ. Проаналізовано фактори, що призводять до відсутності у молодших школярів інтересу до занять та найбільше заважають формуванню звички систематично виконувати фізичні вправи.

Ключові слова: мотивація, мотиви, звичка, фізичні вправи.

Актуальність дослідження. Однією з найбільш актуальних проблем навчання в школі є формування мотивації до навчання. Вона розглядається багатьма відомими психологами та педагогами, такими як О.М. Леонтьєв, Л.І. Божович, Б. М. Шиян та іншими. Саме ними була піднята проблема щодо підвищення у дитини інтересу до навчальної діяльності, тобто формування мотиву навчання. У сучасних умовах функціонування нашого суспільства усе більше виникає протиріч між значною інтелектуальною, емоційною, психологічною напругою життєдіяльності й різким зниженням фізичної активності, як головного регулятора функцій організму людини. Так само в учбовій діяльності школярів все більша перевага віддається розумовим процесам перед фізичними навантаженнями. Разом з тим ряд вчених (Б.М. Шиян, Т. Ю. Круцевич, В. І. Воронова вважають, що головним джерелом розвитку й зміцнення ресурсів здоров'я людини, збереження механізмів регулювання його життєздатності й працездатності є систематична фізична активність. Однією з умов результативності фізичного виховання школярів є їх ставлення до виконання фізичних вправ. В свою чергу, формування активного позитивного ставлення до систематичного виконання фізичних вправ можливе лише за наявності відповідної мотивації навчальної діяльності.

Мета статті: проаналізувати мотиви до занять фізичними вправами у молодших школярів.

Результати дослідження. Мотивація посідає провідне місце в структурі особистості і є одним з основних понять, що використовується для пояснення рушійних сил поведінки. Тому проблема мотивації – одна з найактуальніших для вчителів фізичної культури, психологів, педагогів, медичних працівників та представників багатьох інших спеціальностей [1; 3; 5; 9]. Мотивація – процес стимулювання, необхідний для продуктивного виконання ухвалених рішень і намічених робіт, будь-якої конкретної людини або групи людей до діяльності, спрямованої на досягнення цілей [6]. Вона лежить як в основі спонукання інших людей до виконання або невиконання певних дій, так само і мотивації, яка дає можливість досягти бажаних результатів в обраній діяльності.

Мотивація навчання в молодшому шкільному віці розвивається в декількох напрямках. Широкі пізнавальні мотиви, які проявляються через інтерес до занять, можуть перетворитися у навчально-пізнавальні мотиви, тобто в інтерес до способів придбання знань. Мотиви самоосвіти представлені поки найпростішою формою – інтересом до додаткових джерел знання, епізодичним читанням додаткових книг. У першому і другому класах школярі здійснюють вольові дії головним чином за вказівкою дорослих, але вже в третьому класі набувають здатність здійснювати вольові акти відповідно власним мотивам. Соціальні мотиви в цьому віці представлені бажанням дитини отримати головним чином схвалення вчителя. Молодші школярі проявляють

активність лише для того, щоб бути хорошими виконавцями [4], перш за все для того, щоб заслужити прихильність до себе дорослих, в першу чергу – педагога. Мотиви співробітництва та колективної роботи широко присутні у молодших школярів, але поки в загальному прояві. Інтенсивно розвивається в цьому віці цілеспрямованість у навчанні. Молодший школяр навчається розуміти і приймати цілі, які виходять від вчителя, реалізує ці цілі протягом тривалого часу, виконує дії за інструкцією.

Мотиви занять фізичною культурою умовно ділять на загальні та конкретні, що втім, не виключає їх співіснування. До перших можна віднести бажання школяра виконувати фізичні вправи взагалі, які ж конкретно – йому байдуже. До других можна віднести бажання виконувати фізичні вправи з улюбленого виду спорту або окремі певні фізичні вправи. У початкових класах майже всі учні віддають перевагу іграм та ігровим вправам: хлопчики – спортивним, дівчинки – рухливим. Потім інтереси стають більш диференційованими: одним подобаються гімнастичні вправи, іншим фізичні вправи з легкої атлетики або різноманітні силові вправи з єдиноборств [4].

Мотиви відвідування уроків фізкультури у школярів теж різні. Так, ті хто задоволений уроками ходять на них заради свого фізичного розвитку та зміцнення здоров'я, а ті хто не задоволений уроками фізкультури, відвідують їх заради оцінки і щоб уникнути неприємностей через пропуски занять.

Мотиви занять фізичною культурою та виконання фізичних вправ можуть бути пов'язані з процесом діяльності і з її результатом. У першому випадку школяр задовольняє потребу в руховій активності, в отриманні вражень від суперництва. У другому випадку він може прагнути самовдосконалення, самовираження і самоствердження, підготовки себе до праці та службі в армії або задоволення духовних потреб [5].

Велика роль у розвитку потреби до систематичних занять фізичними вправами належить батькам. Опитування 5000 батьків у різних регіонах країни, проведений А.М. Гендимом і М.І. Сергеевим, показало, що при високому рівні розуміння батьками ролі фізичної культури в житті дітей, 38% останніх очолюють ранкову зарядку і фізичні вправи, а при низькому рівні розуміння батьками ролі фізичної культури таких дітей виявилось тільки 16% [8].

Частина школярів самостійно або з батьками займаються різноманітними фізичними вправами, але роблять це епізодично, лише у вихідні дні або під час канікул. Завданням вчителя фізичної культури є зробити ці заняття регулярними. А це може здійснитися тільки в тому випадку, якщо в учнів буде сформована потреба в самостійних систематичних заняттях фізичними вправами, тобто звичка до активної рухової діяльності [7].

Звичка – це дії і вчинки, виконання яких стало для людини

потребою [2]. Говорячи про роль позитивних звичок, слід відмітити, що саме переконання тільки тоді робиться елементом характеру, коли переходить в звичку. Звичка і є той процес, за допомогою якого переконання робиться схильністю і думка переходить у справу. Існують два шляхи виховання звичок це - організація життєвого досвіду і переконання та роз'яснення. Перший більш ефективний для молодших школярів. Звички формуються в результаті багаторазового тривалого використання певних дій або форм поведінки. Тому їх вироблення проходить через ряд етапів, кожен з яких повинен бути організаційно забезпечений вчителем фізичної культури.

Розглянемо перший етап формування позитивного ставлення до фізичної культури в цілому та до систематичного виконання фізичних вправ. З першого класу вчитель повинен ненав'язливо підкреслювати позитивну роль занять фізичними вправами в розвитку дітей та зміцненні їх здоров'я.

Другий етап – формування в учнів бажання самостійно займатися фізичними вправами. Намір є внутрішньою підготовкою відстроченої дії або вчинку [7]. На цьому етапі завдання вчителя фізкультури - пробудити в учнів бажання самостійно і регулярно займатися фізичною культурою. Він може запропонувати школярам щодня виконувати вдома зарядку. Сформувавши в учнів це бажання, вчитель може переходити до наступного етапу.

Третій етап – реалізацію школярем наміру самостійно займатися фізичними вправами. Цей етап пов'язаний зі створенням умов для самостійного виконання школярами фізичних вправ. До таких умов відносяться: придбання батьками необхідного спортивного інвентарю, розробка учнями разом з учителем фізкультури режиму дня, в якому знайшлося б місце і для самостійного виконання фізичних вправ; розучування на уроці комплексу вправ, який учні будуть виконувати вдома.

Четвертий етап – перетворення бажання школярів самостійно і регулярно займатися фізичними вправами у звичку. У силу вікових психологічних особливостей молодших школярів регулярне, самостійне виконання ними фізичних вправ представляють значні труднощі. Учень може 3-4 рази встати раніше і зробити зарядку, але потім це йому набридне і він знайде для себе багато виправдань, які звільнять його від докорів совісті в тому, що він не здійснив задумане. При цьому виникають захисні мотивування: «і без зарядки можна стати сильним, он Олег зарядку не робить, а він найильніший в класі». У зв'язку з цим вчителю необхідно здійснювати низку заходів, які підтримували б сформовані наміри учнів самостійно займатися фізичною культурою. Враховуючи, що молодші школярі часто виконують фізичні вправи не стільки для себе, скільки для інших і що у них швидко втрачається інтерес до виконання будь-якого завдання, якщо вони не бачать на собі зацікавленого погляду батьків або старших братів чи сестер, кращим варіантом на перших порах було б спільне виконання фізичних вправ молодшими школярами і старшими в сім'ї, або необхідна присутність старших [4].

Інтерес учнів до систематичного виконання фізичних вправ буде стимулюватися і в тому випадку, якщо вчитель забезпечить

постійний контроль за тим, виконують школярі вдома фізичні вправи чи ні. Цей контроль іноді виявляється навіть дієвіше, ніж контроль батьків, тому що авторитет вчителя для молодших школярів часто вагомніше слів і умовлянь батьків.

Необхідна умова для створення в учнів інтересу до змісту навчання і до самої навчальної діяльності - можливість проявити в процесі навчання самостійність і ініціативність [8]. Чим активніші методи навчання, тим легше зацікавити ними учнів. Основний засіб виховання стійкого інтересу до навчання - використання таких питань і завдань, вирішення яких вимагає від учнів активної пошукової діяльності.

Велику роль у формуванні інтересу до навчання відіграє створення проблемної ситуації, зіткнення учнів з певними перешкодами, яких вони не можуть поки подолати за наявного у них запасу знань. Цікава тільки робота, яка вимагає постійної пошуку. Занадто простий учбовий матеріал не вимагає розумового напруження, не викликає інтересу. Подолання труднощів у навчальній діяльності - найважливіша умова виникнення інтересу до неї. Підставою того навіщо дитина йде до школи не є пізнавальний інтерес, у нього ще не сформована навчальна потреба, його інтерес у новій соціальній ролі – бути школярем. Дитину манить до школи не вчення, а стати людиною шанованою (йому цікаво стати учнем). Мотив залежить від соціальної ролі учня - стати людиною. Педагогам слід врахувати, що до школи в іграх здійснювалася самореалізація дитини. Вона вживалася в статус суб'єкта, а в школі вона починає втрачати цей статус, тобто потреба самореалізації себе як суб'єкта діяльності починає знижуватись через особливості організації навчального процесу. У традиційному навчанні виникає необхідність в особливій формі навчання, в основі якого «лежить» непізнавальних потреба, а сама зміна суб'єкта. У традиційному навчанні це - самоціль, в силу якої характер навчання пристосувальний, тобто зовнішні мотиви потреби. У цьому випадку [8] йдеться від уміння до знання, як основи вміння, а від нього до навички, що відповідає дитячій логіці і дозволяє сформулювати інші знання і навички.

В оновленому традиційному навчанні мова йде про зміну характеру навчання, що передбачає зміну позиції учня. А суть зміни полягає в тому, що в учня буде не тільки мотив - потреба бути суб'єктом, а й з'явиться потреба – мотив змінити себе, бути кращим завтра, ніж сьогодні. У нього формується внутрішній мотив, і формування мотивації навчання має будуватись, на наш погляд, через три наступні здібності: хочу, тобто це моя потреба - мотив; хочу, тобто це я вмію робити; треба, тобто це мені потрібно знати. Формування цих здібностей по суті є зміст мотивації, а отже шлях її формування.

Визначаючи мету занять фізичною культурою та відповідаючи на запитання: «Чого ви хочете досягти в результаті занять фізичною культурою (табл. 1) найбільше число респондентів обрали: «Досягти фізичної досконалості» (20,9%), 15,7% – «Знайти друзів і товаришів», 15,9% «Сформулювати потреба в регулярних заняттях».

Таблиця 1

Мета занять фізичною культурою

Найменування мотивів	Кількість, (%)
Досягти фізичної досконалості	20,9
Розвинути свої фізичні якості	13,2
Стати здоровим	14,6
Знайти друзів товаришів	15,7
Відпочити, розважитися	3,6
Розвинути в собі почуття прекрасного	2,3
Виховати морально-вольові якості	13,8
Сформулювати потреба в регулярних заняттях	15,9

Проводячи анкетування для виявлення основних мотивів занять фізичною культурою серед учнів ми мали на меті виявити перевагу різних видів навчальної діяльності для учнів 1 класів. У результаті проведеного анкетування визначено основні мотиви, що

спонукають до занять фізичною культурою (табл. 2). Аналізуючи дані подані в таблиці 2 можемо зробити висновок те, що серед мотивів першу позицію займає мотив бажання отримати хорошу оцінку.

Таблиця 2

Мотиви, які спонукають до занять фізичною культурою

Мотиви	Кількість, (%)
Поліпшення стану здоров'я	12,2
Бажання виконувати фізична вправа	8,1
Задоволення потреб у русі	7,3
Прагнення показати свої здібності	6,4
Поліпшення фігури	6,7
Поліпшення фізичної підготовленості	9,8
Бажання отримати гарну оцінку	13,8
Щоб не відставати від однолітків	10,5
Поліпшення самопочуття	8,9
Бажання добре виступити	5,9
Спілкування з однолітками	4,1
Знизити вагу	6,3

На другому місці в ієрархії мотивів - бажання не відставати від друзів. Мотиви занять фізичною культурою в перших і других класах початкової школи в основному пов'язані з процесом самої діяльності, в отриманні вражень від змагання (відчуття азарту, радість перемоги). Наступним було проведення опитування для дослідження мотивів, що перешкоджають ефективності занять

фізичною культурою (табл. 3).

Найбільша кількість учнів виділяють наступні мотиви: «Відсутність інтересу до занять фізичною культурою 22%», «Лінощі» - 18,8%, «Відсутність спортивного інвентарю і споруд» - 17,3%.

Таблиця 3

Мотиви, що заважають занять фізичною культурою

Найменування мотивів	Кількість, (%)
Немає інтересів до занять фізичною культурою	22,0
Відсутність спортивного інвентарю та споруд	17,3
Мало вільного часу	15,7
Не бачу в цьому користі	7,1
Немає фізичних даних, здібностей	5,8
Бажання є, але все як то не до фізкультури	18,8
У зв'язку з великою навантаженістю навчальної програми	11,3
Не можу побороти себе, хоча розумію, що потрібно займатися	12,0

За результатами мотивів, що заважають занять фізичною культурою 15,7% респондентів висловилися, що у них мало вільного часу. У зв'язку з чим ми досліджували зайнятість учнів у позаурочний час і виявили, що дитячу музичну школу відвідують 15,7%, ДЮСШ - 9,2%, дитячі розвивальні центри - 14,3%, шкільні гуртки - 11,0% учнів, 50,2% - ніде не займаються.

Розглядаючи виявлення інтересу і ставлення до занять фізичною культурою і спортом батьків отримані наступні дані: 12% регулярно займаються ранковою зарядкою, 11% займаються спільно з дітьми шахами і шашками, у 68% сімей є в будинку певний спортивний інвентар, 19% батьків вважають за краще займатися їздою на велосипедах, 42% - спортивними іграми, 24 % - шахами і шашками, 61% воліють ходити в турпоходи та екскурсії.

Виявляючи інтерес і ставлення до занять фізичною культурою і спортом серед батьків отримані наступні дані: 12% регулярно займаються ранковою зарядкою, 11% займаються спільно з дітьми шахами і шашками, у 68% сімей є в будинку

певний спортивний інвентар, 19% батьків вважають за краще займатися їздою на велосипедах, 42% - спортивними іграми, 24 % - шахами і шашками, 61% - воліють ходити в турпоходи та екскурсії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз результатів анкетного опитування учнів дозволив виявити найбільш значущі фактори, що визначають мету занять фізичною культурою. На думку дітей це - досягти фізичної досконалості, розвинути потребу в регулярних заняттях фізичними вправами та бажання знайти друзів. Серед мотивів, що спонукають учнів до систематичних занять фізичною культурою, найбільш значущі – поліпшення стану здоров'я та бажання учнів отримати гарну оцінку. Відсутність мотивації та інтересу до занять найбільше заважають формуванню звички систематично виконувати фізичні вправи. Аналіз результатів анкетного опитування учнів та батьків дозволив виявити найбільш значущі фактори мотивації учнів до занять фізичною культурою.

Список використаних джерел

1. Булгаков О. Ставлення учнів загальноосвітніх шкіл до уроків з фізичної культури / О. Булгаков // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – №2. – С.19-23.
2. Воронова В.І. Психологія спорту / В.І. Воронова. – Київ : «Олімпійська література», 2007. – С. 78-86.
3. Гавришко С. Вплив сили мотивації на результативність діяльності молодших школярів/С. Гавришко,Н. Джуга//Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євро інтеграційних процесів: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, 17-18 травня 2017 р., Мукачево / Ред. кол.: Т.Д. Щербан (гол. ред.) та ін. – Мукачево : МДУ, 2017. – С.32-34.
4. Занюк С. Психологія мотивації / С. Занюк. – К. : Ельга-Н, Ника-Центр, 2001. – С. 11-23.
5. Коваленко І. М. Мотивація молодших школярів до фізкультурно-оздоровчої діяльності у групах продовженого дня / І. М. Коваленко // Теорія та методика фізичного виховання. – 2011. – №3. – С.17-18.
6. Лисяк В.М. Визначення факторів, які сприяють формуванню інтересу до фізичної культури та спорту / В.Н. Лисяк // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2006. – №9. – С. 7-9.
7. Остапенко О. Педагогічні умови підвищення зацікавленості учнів до фізичної культури (3-4 класи) / О. Остапенко // Початкова школа. – 2011. – №1. – С.45-47.
8. Пескова Л. Позитивне ставлення учнів до фізичної культури / Л. Пескова // Відкритий урок. – 2011. – №6. – С.48-49.
9. Франків Є. Є. Мотивація рухової активності школярів / Є. Є. Франків, І. М. Григус // Теорія та методика фізичного виховання. – 2012. – №6. – С.15-18.

References

1. Bulhakov O., 2012. Stavlennia uchniv zahalnoosvitnix shkil do urokiv z fizychnoi kultury [Attitude of pupils of comprehensive schools to physical education lessons]. Theory and methods of physical education, 2, p. 19-23.
2. Voronova V.I., 2007. Psykholohiia sportu [Psychology of Sport]. Kyiv: "Olympic literature".
3. Havryshko S., 2017. Vplyv syly motyvatsii na rezultatyvni diialnosti molodshykh shkoliariv [The influence of motivation force on performance of junior pupils]. Contemporary trends in the development of science and education in the context of deepening of the euro integration processes: a collection of abstracts of the All-Ukrainian scientific and practical conference. Mukachevo: MSU, p.32-34.
4. Zaniuk S., 2001. Psykholohiia motyvatsii [Psychology of motivation]. Kyiv: Elga-N, Nika-Center, p. 11-23.
5. Kovalenko I. M., 2011. Motyvatsiia molodshykh shkoliariv do fizkulturno-ozdorovchoi diialnosti u hrupakh prodovzhenoho dnia [Motivation of junior schoolchildren for physical culture and recreation activity in groups of a prolonged day]. Theory and methods of physical education, 3, p. 17-18.
6. Lysiak V.M., 2006. Vyznachennia faktoriv, yaki spryiaiat formuvanniu interesu do fizychnoi kultury ta sportu [Determination of factors contributing to the formation of interest in physical culture and sports]. Slobozhansky scientific and sports newsletter, 9, p. 7-9.
7. Ostapenko O., 2011. Pedagogichni umovy pidvyshchennia zatsikavlenosti uchniv do fizychnoi kultury (3-4 klasy) [Pedagogical Conditions for Increasing the Students' Interest to Physical Culture (3-4 classes)]. Elementary School, 1, p. 45-47.
8. Pieskova L., 2011. Pozytyvne stavlennia uchniv do fizychnoi kultury [Positive attitude of students to physical culture]. Demonstrative lesson, 6, p.48-49.
9. Frankiv Ye. Ye., 2012. Motyvatsiia rukhovoї aktyvnosti shkoliariv [Motivation of motor activity of schoolchildren]. Theory and methods of physical education, 6, p. 15-18.

В статтє раскрыты основные аспекты мотивации младших школьников к занятиям физическими упражнениями. Выявлены наиболее важные факторы, определяющие цель физической культуры и поощряющие учеников начальной школы систематически выполнять физические упражнения. Проанализированы факторы, приводящие к отсутствию интереса к занятиям и препятствующие формированию привычки систематически выполнять физические упражнения.

Ключевые слова: мотивация, мотивы, привычка, физические упражнения.

One of the conditions for the effectiveness of physical education of schoolchildren is their attitude to the implementation of physical exercises. In turn, the formation of an active positive attitude towards the systematic execution of physical exercises is possible only in the presence of an appropriate motivation for educational activities. The aim of the research is to analyze the motives for exercises by junior pupils. Motivation has been considered as a stimulus process, necessary for the productive execution of approved decisions and planned work, for any particular person or group of people, for activities aimed at achieving goals. The motivation for studying at junior school age is developing in several directions. Wide cognitive motives (interest in classes) can already be turned into educational and cognitive motives by the middle of this century (interest in ways to acquire knowledge). In the first and second grade pupils carry out voluntary actions mainly on the instructions of adults, but already in the third grade acquire the ability to carry out volitional acts according to their own motives. Social motives at this age are represented by the child's desire to obtain mainly the approval of the teacher. Motives for cooperation and teamwork are widely present among junior students, but in general. In this age, intense learning in the school is developing intensively. Analyzing the motives that lead to physical education, the first position is the motive of a desire to get a good estimate. In the second place in the hierarchy of motives - the desire not to lag behind friends. Motives of physical education in the first and second grades of elementary school are mainly related to the process of the activity itself, in obtaining impressions from the competition (a sense of excitement, the joy of victory). The motives that hinder the effectiveness of physical exercises in physical culture classes have been investigated. Thus, the largest number of students distinguish the following motives: "Lack of interest in physical education" - 22%, "Laziness" - 18.8%, "Lack of sports inventory and facilities" - 17.3%. Showing interest and attitude to physical education and sports among parents, the following data were obtained: 19% of parents prefer to ride bicycles, 42% - sports games, 24% - chess and checkers, 61% - prefer to go to hiking and sightseeing tours. An analysis of the results of a questionnaire survey of students and parents revealed the most significant factors in motivating students to engage in physical education.

Key words: motivation, motives, habit, physical exercises.

УДК 159.923.2

Кузьмик Богдана Іванівна,
студентка ОС «Магістр»,

Березовська Лариса Іванівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет, м. Мукачєво

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

У статті здійснено теоретичний аналіз характеристики основних методологічних підходів на базі яких розвиваються дослідження життєздатності людини. Визначено, що трактування життєздатності як здатності протягом тривалого часу зберігати важливі властивості особистості, як поєднання стійкості системи та її адаптивності, самоідентичності та відповідності, корисності, придатності, оптимальності і не оптимальності в короткостроковій перспективі - мені важливі, але більш актуальні тут і зараз. Проаналізовано різноманітні підходи в зарубіжній психології, де вчені найбільш часто звертаються до когнітивно-біхевіорального, конструктивістського, екологічного підходу. Перспективи вивчення соціально-психологічних аспектів життєздатності учасників бойових дій.

Ключові слова: життєздатність, резиліентність, когнітивно-біхевіоральний підхід, конструктивний підхід, екологічний підхід.

Постановка проблеми. Зростаюча швидкими темпами диференціація населення, безробіття, поява біженців, вимушених переселенців, несприятлива екологічна обстановка і складна демографічна ситуація – це реалії сьогодення. Економічні, політичні, демографічні процеси, що відбуваються в Україні,

докорінно змінили соціальну сферу життя суспільства. Умови, в яких протікає життєдіяльність сучасної людини призводять до загального зниження почуття безпеки і захищеності сучасної людини. Ситуація загрози життю в сучасному світі все більше стає звичним атрибутом так званого мирного життя.